

CONEIXEMENT I ÚS DEL VALENCIÀ

Brauli Montoya Abat
Antoni Mas i Miralles
(Universitat d'Alacant)

1. INTRODUCCIÓ

1.1 Presentació de la zona objecte d'estudi

El terç sud del País Valencià, que s'inclou dins l'anomenada província d'Alacant, comptava amb 1.248.172 habitants en el darrer cens de població realitzat el 1991. La població d'aquesta zona presenta una localització preferentment urbana. Així, el 35% d'aquesta població s'agrupa a l'àrea centromeridional en els dos nuclis majors: Alacant, amb 271.218 hab.,¹ i Elx, amb 189.845 hab. Un 19% resideix en una sèrie de ciutats mitjanes, entre els 30.000 i els poc més de 80.000 habitants, que es reparteixen d'una manera força equilibrada per tot el territori: la conurbació d'Elda-Petrer (80.631 hab.) cap a ponent, Alcoi (64.820 hab.) al nord, Oriola (49.475 hab.) al sud, Benidorm (44.812 hab.) a l'est, Sant Vicent del Raspeig (32.014), pràcticament unida ja a Alacant, i Villena (31.297 hab.) al nord-oest. Segueix una tercera xarxa de localitats els habitants de les quals oscil·la entre els 20.000 i els 30.000 habitants, i que reuneix el 15% de la població total (ben distribuïda també per tota la zona): Torrevella (28.037 hab.), Dénia (26.167 hab.), Crevillent (23.260 hab.), la Vila Joiosa (23.176 hab.), Novelda (22.684 hab.) i Ibi (20.968). Encara hi podríem afegir un 12% que resideix a localitats que compten entre els 10.000 i els 20.000 habitants. En conjunt, un 80% dels habitants de les terres meridionals valencianes viuen en una xarxa equilibrada de ciutats mitjanes i petites (entre els prop de 300.000 i els 10.000) que donen servei a les escasses i poc extenses zones rurals. Així mateix, l'economia és variada: hi domina el turisme a la costa, la indústria al centre i nord i l'agricultura al centre i sud. Les vies de comunicació deixen poques àrees fora del seu abast i permeten una eixida fàcil a l'exterior del territori.

¹ Les dades per localitats corresponen a la població de dret de l'any 1993 (vegeu *Denominació oficial dels municipis i altres entitats locals de la Comunitat Valenciana 1994*, València: Generalitat Valenciana, 1994).

Segons la distribució comarcal que aplica la Generalitat Valenciana, la zona es reparteix en nou comarques. De nord a sud i de l'interior a la costa hi ha les que segueixen el curs del Vinalopó (l'Alt Vinalopó, el Vinalopó Mitjà i el Baix Vinalopó), les de la muntanya (el Comtat i l'Alcoià), les marines (la Marina Alta i la Marina Baixa), la que envolta la capital provincial (l'Alacantí) i la que s'estén en el tram valencià del riu Segura (el Baix Segura). Aquestes comarques, des del punt de vista del coneixement i l'ús del català, es poden agrupar en diferents subzones: la catanoparlant o "de predomini lingüístic valencià", segons la determinació oficial de la Generalitat Valenciana, i la castellanoparlant o de "de predomini lingüístic castellà". En la primera hi incloem el Comtat, l'Alcoià, les Marines, l'Alacantí i el Baix Vinalopó com a comarques senceres, a més s'hi afegiria la resta del Vinalopó (sense els municipis d'Elda, Asp, Montfort, Villena, Saix i Salines), i la localitat de Guardamar pertanyent al Baix Segura². Una altra subdivisió possible seria la que distingiria el nord, que inclouria l'Alt Vinalopó, el Comtat, l'Alcoià i les Marines, del sud, on quedarien l'Alacantí, la resta del Vinalopó i el Baix Segura. Aquesta divisòria es basaria en la major vs. menor lleialtat lingüística envers el català d'una zona i altra sense fer cas del "predomini lingüístic". Aquesta divisòria té també un fonament històric: segueix l'anomenada "línia Biar-Busot", que marcava la primera frontera entre els regnes de València i Múrcia i deixava la part sud dins la Corona de Castella. Posteriorment, aquesta zona passaria a englobar-se al Regne de València, però les vicissituds històriques posteriors farien aquesta part meridional més permeable a la influència castellana. (Vegeu mapa 1).

² Alguna divisió comarcal proposada "corregem" les comarques per a fer-les uniformes des del punt de vista lingüístic.

[mapa 1]

1.2 Anàlisi dels censos i de les enquestes

Tornant ara a la perspectiva sincrònica de la nostra anàlisi sociolingüística, podem afegir que actualment tenim al nostre abast tot un conjunt de mostres demolingüístiques que s'han engegat en les darreres dècades. Les enquestes contemporànies sobre els coneixements i els usos lingüístics i les actituds de la població objecte d'estudi no s'inicien fins a mitjan dècada dels anys 70, però els primers treballs de què disposem no mereixen una absoluta fiabilitat ni ens proporcionen dades per a tota la zona. Pel que fa a les enquestes més recents, es refereixen a punts molt localitzats. Per això, només les enquestes promogudes per la Generalitat Valenciana els anys 1985, 1992 i 1995, i els censos lingüístics de 1986 i 1991, a part de ser absolutament fiables, són els únics que ens serviran per a donar compte en aquest estudi sociolingüístic del territori més meridional de la llengua catalana.

1.2.1 Els censos lingüístics

En primer lloc, hem d'assenyalar que els padrons municipals de 1986 van ser els primers a plantejar-se el coneixement del valencià arreu del País Valencià, ja que el de 1981 sols s'interessaren pel cens lingüístic de les ciutats de València i de la ciutat d'Elx. Aquests censos de 1986 tenen a més l'avantatge d'haver formulat les preguntes amb la mateixa estructura que els padrons de Catalunya i de les illes Balears i que seran les mateixes preguntes que després s'adoptaren per als censos de 1991³.

Dissortadament, però, no disposem de dades més pròximes en el temps que les exposades. La Generalitat Valenciana va deixar passar l'oportunitat de tornar a formular les preguntes sobre el coneixement lingüístic al Padró Municipal de 1996, així com ha deixat de fer les enquestes periòdiques a què ens tenia acostumats des de 1985. Les úniques consultes posteriors a la mitjana dels anys 90, en què hi ha un canvi de color polític a la Generalitat, són externes al País Valencià i, o bé són molt generals, amb mostres petites per a ser desglossades (CIS, 1998) o bé són molt localitzades (Elx, 1998). No cal dir quina informació tan valuosa ens haguera proporcionat la repetició de les consultes sociolingüístiques que s'inicien amb la implantació de l'autonomia al País Valencià i com d'important seria que es reprengueren. Assenyalem com a fita que no es pot tornar a deixar passar el Cens de Població del 2001 i gosem instar la Generalitat perquè, independentment de qui governe, assegure des de l'Àrea de Política Lingüística, la continuïtat dels treballs que ens permetran conèixer millor des del punt de vista sociolingüístic la nostra societat. Evidentment, una política lingüística correcta no pot partir de la ignorància sobre la realitat que pretén modificar o corregir.

³ Sobre les preguntes dels padrons municipals podeu consultar X. Sanjuan (2000).

1.2.2 Les enquestes

En segon lloc, disposem de les tres enquestes esmentades, la primera de les quals fou la de 1985 que forma part d'un informe encarregat per la Conselleria de Cultura, Educació i Ciència per conèixer la realitat sociolingüística abans de tenir a l'abast tota la informació que proporcionarien després els censos. Va ser realitzada per Mollà, Alpera, Gimeno *et al.* amb el títol d'*Enquesta sociolingüística al País Valencià*,. L'univers estudiat era la població major de 16 anys, dels quals s'enquestaren 1605 persones, i d'aquestes 620 pertanyien a la nostra zona d'estudi. Els enquestats es repartien per regions i comarques a partir d'un mòdul fixe, en primer lloc, i d'un nombre proporcional, després. Les altres dues enquestes van anar a càrrec del Servei d'Investigació i Estudis Sociolingüístics de la Generalitat Valenciana sota la direcció del sociòleg R. Ninyoles. Així, la segona, amb el títol d'*Enquesta sobre l'ús del valencià*, realitzada el 1992 i encarregada igualment per la Conselleria d'Educació i Ciència, segueix, si fa no fa, els mateixos paràmetres que l'anterior, però sobre un univers molt més quantiós. Si l'enquesta de 1985 va passar el seu qüestionari a 620 subjectes de l'àrea objecte d'estudi, la de 1992 ho va fer a 2.428 individus, és a dir, quatre voltes més que l'anterior.⁴ La tercera, realitzada el 1995 amb sols 600 enquestats, només ens possibilita analitzar amb garanties els resultats referits a nivells molt generals. Aquestes enquestes distingeixen la regió d'Alcoi-Gandia, la regió d'Alacant i la regió d'Oriola. La regió d'Alcoi-Gandia està formada per les comarques valencianes de la Safor, la Costera i la Vall d'Albaida més les comarques alacantines del Comtat, l'Alcoià i la Marina Alta. La regió d'Alacant inclou la Marina Baixa, l'Alacantí, el Mitjà Vinalopó i el Baix Vinalopó. Mentre que la regió d'Oriola agrupa els municipis de predomini lingüístic castellà de la província d'Alacant, és a dir, l'Alt Vinalopó i el Baix Segura.

⁴ Vegeu una comparació entre les dues enquestes a càrrec de F. Gimeno (2000).

[divisió en regions]

2. ESTUDI ESTADÍSTIC

2.1 La competència lingüística

2.1.1 La comprensió oral

Iniciem aquest estudi estadístic amb l'exposició dels resultats de les cinc consultes d'àmbit general, els dos censos i les tres enquestes. A la taula 1 veiem cronològicament els percentatges de parlants que declaren ser "coneixedors orals del valencià" en els censos de 1986 i 1991.

COMEIXEMENT ENTÈS DEL VALENCIÀ	1986	1991
País Valencià	77%	83%
Província d'Alacant	61%	70%
"Zona de predomini valencià"	74%	83%
"Zona de predomini castellà"	12%	28%
Zona nord ⁵	79%	82%
Zona sud ⁶	52%	65%

Taula 1. Comprensió oral del valencià segons els censos

Comprovem un augment prou significatiu en el segon cens, una diferència que se situa entre els 3 punts de la zona nord –de 79 a 82%-- i els 16 punts –de 12 a 28%-- de la zona de predomini castellà. Aquest diferent percentatge està en relació també amb la variància dels percentatges inicials, ja que l'augment a partir d'un 79% no pot ser el mateix que a partir de tan sols un 12%. Tot i aquests augments, que es produeixen a totes les zones, hem d'observar també que sols la zona nord –amb un 82%-- i la zona de predomini valencià –amb un 83%-- aconseguen el valor de tot el País Valencià que se situa en el 83%, mentre que la resta de valors se situen sempre per davall, i en alguns casos amb valors molt reduïts, com són els 28% de la zona de predomini castellà.

A la taula 2 veiem els resultats després d'haver agrupat les respostes dels graus "Prou bé" i "Perfectament" de les enquestes de 1985, 1992 i 1995.

COMEIXEMENT ENTÈS DEL VALENCIÀ	1985	1992	1995
---------------------------------------	-------------	-------------	-------------

⁵ La Marina Alta, la Marina Baixa, l'Alcoià, el Comtat i l'Alt Vinalopó.

⁶ El Vinalopó Mitjà, el Baix Vinalopó, l'Alacantí i el Baix Segura.

Regió Alcoi-Gandia	92%	95%	97%
Regió d'Alacant	69%	86%	86%
Regió d'Oriola	26%	32%	35%

Taula 2. Comprensió oral del valencià segons les enquestes

Si comparem la capacitat definida amb "prou bé" de 1985 (darrere ja venia "un poc", que hem descartat) amb la suma de "bastant bé" i "perfectament" de 1992 o la de 1995, podem observar que en els deu anys de diferència que s'esgolen entre la primera enquesta (1985), la segona (1992) i després amb la tercera (1995) hi ha una tendència a l'augment en la capacitat d'entendre el valencià. L'única excepció la trobem a la regió d'Alacant on el percentatge entre la segona i la tercera enquesta queda invariable.

D'altra banda, hem d'afegir que els percentatges que ens ofereixen les enquestes són molt més favorables. Així, si comparem, per una banda, la zona nord del cens amb la regió d'Alcoi-Gandia i la zona sud amb la regió d'Alacant –tot i que ja sabem que no vénen a coincidir plenament—i, d'altra banda, l'enquesta de 1985 amb el cens de 1986 i l'enquesta de 1992 amb el cens de 1991, comprovem que a la regió d'Alcoi-Gandia es passa de 92% a un 95% en les enquestes, mentre que la zona nord passa segons els censos d'un 79% a un 82%; igualment, a la regió d'Alacant es passa d'un 69% a un 85%, en les enquestes, mentre que en els censos aquest percentatge va d'un 52% a un 65%. També podem veure que els augments tant en les enquestes com en els censos coincideixen, si fa no fa, ja que a la zona nord la variació és de 3% en tots dos casos, en canvi a la zona sud la variació és de 13% en el cens i de 16% en l'enquesta.

Si analitzem els resultats de la taula 3 de la comprensió oral dels censos en relació a les comarques alacantines, veiem, igual que en les altres taules, una millora dels resultats en el segon cens respecte del primer. Aquests resultats tenen, però, una única excepció, la disminució d'un punt – del 86 al 85%-- que observem en la comarca de la Marina Alta. Aquesta reducció, tot i ser sols d'un punt, només es pot justificar amb l'augment d'estrangers que en aquests darrers anys han poblat sobretot les zones més turístiques com Dénia, Xàbia, Moraira, etc. Tot i això també hem d'assenyalar que aquesta comarca supera el 83%, percentatge que el cens de 1991 donava per a tot el País Valencià. Igualment, la comarca de l'Alcoià-Comtat i del Baix Vinalopó, amb el 97% i el 85%, respectivament, també superen la mitjana de tot el territori valencià. També és interessant d'assenyalar com aquest augment és més significatiu en algunes comarques que superen en més de 15 punts els percentatges del primer cens, Així l'Alacantí passa d'un 60 a un 75%, el Baix Segura, augmenta en 16 punts, ja que d'un 7% inicial passa a un 23% i, finalment, el Vinalopó Mitjà que amb 17 punts més aconsegueix elevar el percentatge de 51% a un 68%.

CONEIXEMENT ENTÈS DEL VALENCIÀ PER COMARQUES	1986	1991
L'Alcoià-Comtat	94%	97%
La Marina Alta	86%	85%
La Marina Baixa	73%	79%
L'Alacantí	60%	75%
L'Alt Vinalopó	34%	41%
El Vinalopó Mitjà	51%	68%
El Baix Vinalopó	76%	85%
El Baix Segura	7%	23%

Taula 3. El coneixement entès a les comarques alacantines segons els censos de 1986 i 1991.

Encara que no d'una manera gaire notòria, a la taula 4 podem apreciar en els dos censos una lleugera major capacitat –un punt més– dels hòmens a entendre el valencià. En canvi, sí que és important assenyalar que ambdós sexes augmenten de forma paral·lela amb uns 10 punts. Quant a la selecció dels tres grups d'edat (de 15 a 24 anys, de 40 a 49 anys i de 65 a 74 anys) ens permet identificar tres generacions familiars successives de fills, pares i avis. En totes tres seccions observem un percentatge prou igualat en les dades de 1986, ja que oscil·len entre el 61 i el 65%. Pel que fa a les dades de 1991, els percentatges ja demostren les conseqüències de la introducció del valencià a l'ensenyament, ja que veiem una estratificació en relació a l'edat, els qui han anat a l'escola arriben al 74% de comprensió, mentre que els majors es queden en un 65%. Per un altre costat també podem apuntar la diferència entre els dos censos, amb uns resultats millors en el de 1991 i sobretot en el sector més jove, que passa d'un 62% a un 74%, és a dir, 12 punts d'augment.

CONEIXEMENT ENTÈS DEL VALENCIÀ SEGONS EL SEXE I L'EDAT	1986	1991
Hòmens	61%	71%
Dones	60%	70%
De 15 a 24 anys	62%	74%
De 40 a 49 anys	65%	70%
De 65 a 74 anys	61%	65%

Taula 4. Comprensió oral del valencià segons els censos per grups de sexe i edat entre 1986 i 1991

Ara bé, cal tenir en compte que no hi ha una exacta correspondència entre els respectius grups puix que els qui el 1991 tenien de 15 a 24 anys

eren els de 10 a 19 anys el 1986. Si comparàvem exactament els mateixos grups d'edat al cap dels cinc anys transcorreguts entre 1986 i 1991, obteníem la taula 5. La comparació ens permet reafirmar-nos en l'anterior constatació: pugen els joves, segurament com a resultat de l'ensenyament escolar del català, es mantenen pràcticament els d'edat intermèdia i baixen els més vells. Tots pugen, això sí, en la capacitat d'entendre, més com major és la joventut del grup d'edat (3, 6 i 10 punts, respectivament).

CONEIXEMENT ENTÈS DEL VALENCIÀ	1986 1991
15-24 anys el 1986 (N= 204.399)	62% (N= 126.715)
20 a 29 anys el 1991 (N= 209.542)	72% (N= 150.557)
40-49 anys el 1986 (N= 132.062)	65% (N= 86.090)
45-54 anys el 1991 (N= 135.096)	71% (N= 95.914)
65-74 anys el 1986 (N= 83.070)	61% (N= 50.475)
70-79 anys el 1991 (N= 73.331)	64% (N= 46.840)

Taula 5. Evolució de la comprensió oral del valencià en uns mateixos grups d'edat (N= nombre total)

De cara al futur, ens interessa analitzar amb més detall el comportament lingüístic del grup jove. A la taula 6 podem observar-lo a partir de la seua distribució geogràfica i en el subgrup dels estudiants.

CONEIXEMENT ENTÈS DEL VALENCIÀ EN EL JOVENT	(1991-2000)
<i>De 15 a 24 anys (1991):</i> Zona nord (N= 61.509)	87% (N= 53.207)
Zona sud (N= 156.180)	69% (N= 108.504)
<i>Estudiants majors de 16 anys (1991):</i> (N= 67.832)	82% (N= 55.890)
Hòmens (N= 31.372)	77% (N=25.766)
Dones (N= 34.460)	87% (N= 30.124)

<i>Estudiants de la Universitat d'Alacant:</i>	
Curs 1991/1992 (N= 20.114)	74%
Curs 1992/1993 (N= 22.510)	75%
Curs 1993/1994 (N= 24.587)	76%
Curs 1994/1995 (N= 25.979)	77%
Curs 1995/1996 (N= 28.317)	82%
Curs 1996/1997 (N= 29.214)	86%
Curs 1997/1998 (N= 29.435)	85%
Curs 1998/1999 (N= 29.395)	84%
Curs 1999/2000 (N= 29.998)	84%

Taula 6. Aptituds quant a la comprensió oral de la llengua entre el jovent de la zona objecte d'estudi⁷

En primer lloc, veiem que els joves mantenen la diferència geogràfica de la mitjana de la població: a la meitat nord hi ha un bon nivell de comprensió de l'idioma que se situa en el 87%, mentre que al sud aquest percentatge es redueix al 69%. D'altra banda, cal assenyalar (vegeu taula 4) que a la meitat nord, els joves superen en 17 punts la mitjana de la població, mentre que el sud sols baixa un punt. És evident que allà on podien notar-se més ràpidament els efectes de la introducció del valencià al sistema escolar era on la desvalencianització de la població no havia avançat encara suficientment. El sud, empès per la ciutat d'Alacant, presenta una recuperació més problemàtica. Això no obstant, si examinem els joves que continuen estudiant a partir dels 16 anys (a tot el territori), veiem que superen en 9 punts la mitjana dels de 15 a 24 anys. Que els estudiants, que sempre podran triar professions de més prestigi social, tinguen un major domini del valencià s'ha d'interpretar com a un signe positiu per al futur de la llengua. I si entre aquests estudiants predominen els de sexe femení, l'indici favorable s'aferma perquè les dones, en qüestions lingüístiques, solen optar sempre per les que tenen un major reconeixement social.

Pel que fa a la resta de factors socials que poden influir en el coneixement de la llengua pròpia del País Valencià, podem analitzar l'estatus

⁷ . Aquesta taula combina dades del cens de 1991 i dels informes tècnics del Secretariat de Promoció del Valencià de la Universitat d'Alacant realitzats per Josep Forcadell.

professional, l'origen geogràfic i la grandària del nucli urbà de residència. A la taula 7 tenim el nivell professional.

CONEIXEMENT ENTÈS DEL VALENCIÀ ENTRE ELS PROFESSIONALS	1991
Professions de nivell mitjà/alt (N= 55.433)	82% (N= 45.458)
Professorat i assimilats (N= 18.118)	85% (N= 15.390)
Resta de professions (N= 340.200)	73% (N= 248.784)

Taula 7. Comprensió oral del valencià segons els censos i grups professionals

En el cens de 1986, la distribució per l'activitat econòmica apareix en tres grups, el grup econòmicament actiu, el grup inactiu i els comptats a banda. Al marge d'aquesta distribució poc significativa, nosaltres, en canvi, en el cens de 1991 hem classificat les professions en tres grups. Aquests han estat distribuïts de la següent manera: les professions de nivell alt/mitjà, en primer lloc, professorat i assimilats, després, i la resta de professions per al tercer grup. El lligam entre els professionals de nivell mitjà i alt i els estudiants universitaris és indubtable. Ambdós grups posseeixen un coneixement del valencià superior al dels grups majors on s'insereixen, fet que no pot més que repercutir positivament en les perspectives de futur de la llengua. Dins aquests nivells professionals més elevats s'inclou el del professorat (i assimilats),⁸ que ha jugat un paper fonamental en la recuperació de la llengua catalana al País Valencià. Aquests dos grups superen el 82 i el 85%, respectivament, i superen al grup de la resta de professions amb 9 i 13 punts.

A la taula 8 podem veure la distribució de la població estudiada segons l'origen geogràfic.

CONEIXEMENT ENTÈS DEL VALENCIÀ PER ORIGEN GEOGRÀFIC	1986	1991
Nascuts al País Valencià, Catalunya i Balears ⁹ (N= 897.502, un 72% de la població valenciana el 1991)	66% (559.957)	75% (N= 676.558)

⁸ El qüestionari del cens agrupa ací els professionals del dret, l'economia, la psicologia, la sociologia i "assimilats".

⁹ Són bàsicament valencians ja que només un 1% d'aquest grup prové de Catalunya i Balears.

Nascuts a comunitats espanyoles no catalanoparlants ¹⁰ (N= 288.972, un 23% de la població valenciana)	50% (136.544)	63% (N= 180.623)
Nascuts a l'estranger (N= 61. 698, un 5% de la població valenciana)	29% (13.583)	36% (N= 21.908)

Taula 8. Comprensió oral del valencià per origen geogràfic dels residents valencians

Com a la resta de taules, el primer element a ressaltar és que els percentatges del cens de 1991 superen els de 1986. Aquest augment, però, és més destacable entre els espanyols no catalanoparlants on observem com del 50% passem al 63% en el segon cens, canvi que suposa 13 punts més. A continuació els catalanoparlants augmenten en 9 punts el segon percentatge, mentre que, finalment, els estrangers ho fan amb 7 punts. Com podem observar en el cens de 1991, les distàncies entre el primer grup, que és originari de terres catalanoparlants, dels nascuts a zones castellanoparlants, que formarien part del segon grup, s'acurten a sols 12 punts, els que s'esgolen de 75% al 63%, mentre que en el cens de 1986 la diferència entre els mateixos grups arribava als 16 punts. D'aquesta manera, el percentatge d'aquest segon grup supera el 50% simbòlic i se situa en el 63%. Pel contrari, els nascuts a l'estranger, i possiblement parlants de llengües no romàniques, el percentatge de comprensió del valencià es redueix al 36%.

Finalment veiem a la taula 9 la influència del lloc de residència en el coneixement entès de la llengua segons la grandària dels municipis valencians.

CONEIXEMENT ENTÈS DEL VALENCIÀ PER LLOC DE RESIDÈNCIA	1986	1991
Nuclis urbans de més de 100.001 habitants	63%	76%
Nuclis de 30.001 a 100.000 habitants	45%	58%
Nuclis de 20.001 a 30.000 habitants	81%	79%
Nuclis inferiors als 20.000 habitants	59%	67%

Taula 9. Comprensió oral del valencià segons la grandària del municipi

¹⁰ La majoria, un 75%, provenen d'Andalusia, la Manxa i Múrcia.

Aquesta taula sembla ser una excepció respecte de la majoria de taules vistes fins ara. Si normalment trobem que en el segon cens els percentatges milloren els resultats del primer cens, en aquest cas hem de fer referència a la reducció de 2 punts en els nuclis de 20.001 a 30.000 habitants, on se situen la majoria de poblacions de la zona de predomini lingüístic castellanoparlant, com per exemple, la majoria de municipis del Baix Segura. Tot i això, també volem assenyalar que els nuclis urbans de més de 30.001 habitants, el primer i segon grup en la nostra taula, augmenten el seu percentatge en 13 punts cadascun. El nivell de comprensió en el cens de 1991 oscil·la entre el 58% en els nuclis de les ciutats del segon grup –segurament on hem d’encabir els exemples d’Oriola, Elda i Villena- i el 79% dels nuclis mitjans i on més es manté la llengua, tot i que com ja hem assenyalat es produeix una reducció de dos punts respecte del primer cens. Aquest no és un índex tan ferm com el de les altres habilitats lingüístiques i amb unes característiques pròpies; per exemple, a una de les dues ciutats de més de 100.001 habitants de la zona (Elx i Alacant) un castellanoparlant pot tenir més oportunitats de sentir la llengua del país que a una localitat inferior als 20.000 habitants del Baix Segura.

2.1.2 El coneixement parlat

En la segona habilitat, la de l’expressió oral, podem veure els percentatges generals en la taula 10:

CONEIXEMENT DE L'EXPRESSIÓ ORAL DEL VALENCIÀ	1986	1991
País Valencià	49%	51%
Província d'Alacant	36%	38%
"Zona de predomini valencià"	46%	48%
"Zona de predomini castellà"	3%	4%
Zona nord ¹¹	61%	60%
Zona sud ¹²	26%	28%

Taula 10. Expressió oral del valencià segons els censos

Hem d’assenyalar també que els resultats del cens de 1991 superen els del cens de 1986. L’única excepció la tenim en la zona nord, on comprovem que el percentatge es redueix en un punt. En la resta de valors l’augment sempre se situa en 2 punts, llevat de la zona de

¹¹ La Marina Alta, la Marina Baixa, l’Alcoià, el Comtat i l’Alt Vinalopó.

¹² El Vinalopó Mitjà, el Baix Vinalopó, l’Alacantí i el Baix Segura.

predomini lingüístic castellà que sols ho fa amb un punt. D'altra banda, ressaltarem també que, a excepció de la zona nord, on ja hem vist que s'ha reduït el percentatge un punt, la resta de zones se situen tota per davall del 51% que és el percentatge de tot el País Valencià.

A la taula 11, els resultats són difícils d'explicar. El diferent model d'enquesta entre la primera i les altres dues i, també, la diferència en la població enquestada, poden justificar aquesta variació en els resultats. Si comparem la primera enquesta de 1985 i la segona de 1992, veiem com la regió d'Alacant augmenta en 8 punts, mentre que les altres dues regions es redueixen. En canvi si comparem la segona amb la tercera enquesta de 1995, els resultats són inversos, la regió d'Alacant disminueix i les altres dues augmenten. En aquest augment, la regió d'Alcoi-Gandia supera el percentatge aconseguït en la primera enquesta, mentre que la regió d'Oriola, torna al resultat que mantenia en 1985

COMEIXEMENT PARLAT DEL VALENCIÀ	1985	1992	1995
Regió Alcoi-Gandia	84%	82%	85%
Regió d'Alacant	49%	57%	56%
Regió d'Oriola	9%	4%	9%

Taula 11. Expressió oral del valencià segons les enquestes

Aquestes variacions en els resultats també es fan patents si comparem els percentatges dels censos amb els de les enquestes. Així en comparar les dades de les dues primeres enquestes i dels dos censos, observem en primer lloc una clara disparitat entre els dos mètodes. Les dades de les enquestes ofereixen resultats aproximats amb una tendència a la reducció de l'enquesta de 1992, a excepció de la zona nord, que baixa fins als 10 punts, mentre que en la zona sud en puja 4. D'altra banda, les dades que ens ofereixen els censos, hi ha una variació mínima, sempre oscil·lant entre un punt o dos, i sempre presentant millors resultats el cens de 1991. Per tant podem assenyalar també que si els resultats de les enquestes són negatius, cronològicament parlant, i amb una variació que va entre 4 i 10 punts, en canvi els censos presenten uns resultats més positius. A més, hem de ressaltar que, pel que fa a les dues zones, hi ha una clara progressió negativa al nord, ja que els percentatges es mouen entre 65, 61, 60 i 55%, i positiva al sud, perquè en aquesta zona els percentatges se situen entre 30, 26, 28 i 34%. Aquesta paradoxa, però, es produïa també en la comprensió si recordem els resultats de la taula 1. Dit tot això, només podem afegir que caldrà observar, també, si aquestes variacions es repeteixen en les altres habilitats lingüístiques.

A la taula 12 veiem com en el cens de 1991 les comarques de més a nord, l'Alcoià-Comtat i la Marina Alta, superen la mitjana del País Valencià del

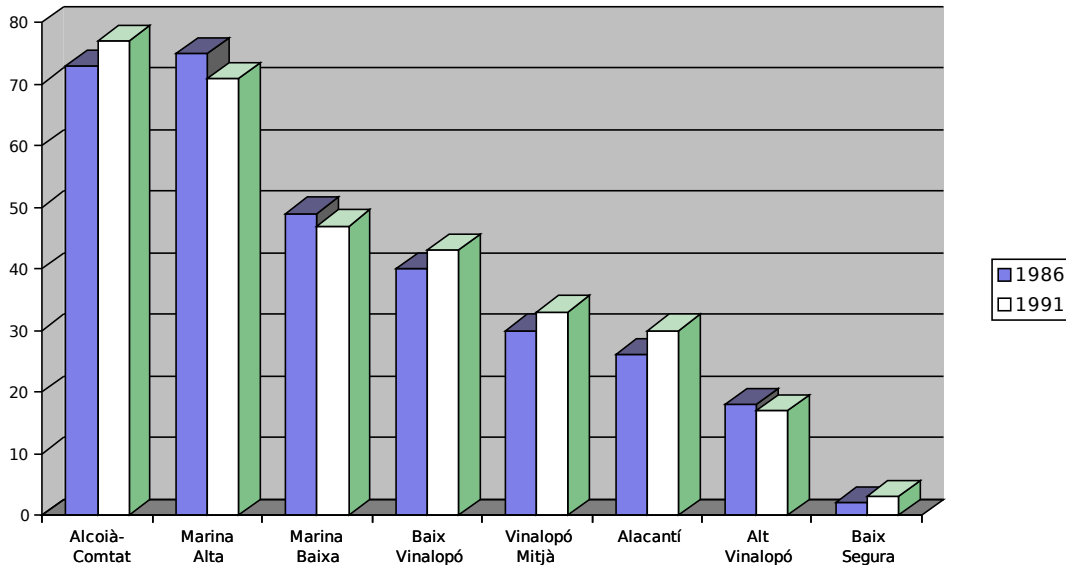
51% amb un 77% i un 71%, respectivament. La resta de comarques se situen totes ja per davall d'aquest 50% simbòlic, amb uns percentatges molts dispars que oscil·len entre els 47% de la Marina Baixa i el 3% del Baix Segura. D'altra banda hem d'assenyalar, necessàriament, la baixada que han patit algunes comarques en aquesta habilitat lingüística, la més important per a detectar-ne l'ús social de la llengua. Es tracta de les comarques de la Marina Alta, en primer lloc, que passa d'un 75% a un 71% i, per tant amb una davallada de 4 punts en 5 anys. En segon lloc, la comarca de la Marina Baixa, que d'un 49% se situa en el segon cens amb un 47%, una reducció de 2 punts. I, en tercer lloc, l'Alt Vinalopó que amb sols un punt és també una altra de les comarques que redueix el seu percentatge. La resta de comarques evolucionen positivament com en els altres paràmetres.

CONEIXEMENT PARLAT DEL VALENCIÀ	1986	1991
L'Alcoià-Comtat	73%	77%
La Marina Alta	75%	71%
La Marina Baixa	49%	47%
L'Alacantí	26%	30%
L'Alt Vinalopó	18%	17%
El Vinalopó Mitjà	30%	33%
El Baix Vinalopó	40%	43%
El Baix Segura	2%	3%

Taula 12. El coneixement parlat a les comarques alacantines segons els censos de 1986 i 1991.

Com a resum d'aquesta presentació demolingüística del sud valencià, altrament dit "província d'Alacant", i estrafent la famosa dita, que un *gràfic* val més que mil paraules, a la figura 1 podem observar, en forma d'escala, com s'ordenen, des del punt de vista de la capacitat dels seus habitants de parlar valencià, les comarques estudiades i l'evolució que han tingut segons els censos de 1986 i 1991.

Figura 14. Percentatges de catalanoparlants a les comarques meridionals valencianes

Tal com era previsible, les comarques de la zona nord (excepte el cas de l'Alt Vinalopó per raó del seu bilingüisme territorial) se situen a la banda ampla, quasibé totes per damunt del 50% (la Marina Baixa, s'hi queda lleugerament per sota). De les comarques de la zona meridional, s'hi destaca el Baix Vinalopó, amb la seua capital modèlica quant a la recuperació del valencià, segueixen les altres, ja baixant del 40%, però, això sí, totes les comarques de la zona sud creixen en parlants (fins i tot, el Baix Segura), cosa que no succeeix a la zona nord, on les Marines en perden. Per això, hem situat com a comarca capdavantera l'Alcoià-Comtat, amb un 77% de catalanoparlants el 1991, després d'haver crescut des del 1986 i haver superat la Marina Alta, que aleshores ostentava el primer lloc en aquesta classificació demolingüística.

A la taula 13 tornem a veure una mínima diferència –concretament d'un o dos punts-- a favor del sexe masculí, amb un altre augment en el segon cens de 1991, tot i que siga també un augment mínim i de poca variació. Pel que fa a l'edat, observem com en el primer cens de 1986 hi ha una clara relació entre major edat i major ús de la llengua parlada, amb uns canvis que van dels 45% per a la generació que podríem considerar dels avis, 40% per als pares i del 34% per als fills. I, molt significativament, aquesta estratificació inverteix el seu sentit 5 anys després, quan observem que ara són els fills els qui se situen en 39% i ha augmentat en 5 punts, mentre que els pares amb 38% redueixen el seu percentatge

i els avis amb els 43% també redueixen dos punts respecte del cens anterior.

CONEIXEMENT PARLAT DEL VALENCIÀ SEGONS EL SEXE I L'EDAT	1986	1991
Hòmens	37%	39%
Dones	36%	37%
De 15 a 24 anys	34%	39%
De 40 a 49 anys	40%	38%
De 65 a 74 anys	45%	43%

Taula 13. Coneixement parlat del valencià segons els censos de 1986 i 1991 per grups de sexe i edat

Igual que en la comprensió oral, en l'expressió oral constatem també – segons podem veure a la taula 14-- la mateixa variable, és a dir, hi ha un augment per part de la generació més jove --lleugerament, però són 2 punts--, segurament com a resultat de l'ensenyament escolar del català. Després comprovem també que els d'edat intermèdia es mantenen pràcticament –hi ha una variació d'1 punt menys--, i baixen uns 2 punts més els més vells.

CONEIXEMENT PARLAT DEL VALENCIÀ	1986 1991
15-24 anys el 1986 (N= 204.399)	34% (N= 69.188)
20 a 29 anys el 1991 (N= 209.542)	36% (N= 74.758)
40-49 anys el 1986 (N= 132.062)	40% (N= 52.224)
45-54 anys el 1991 (N= 135.096)	39% (N= 52.348)
65-74 anys el 1986 (N= 83.070)	45% (N= 37.366)
70-79 anys el 1991 (N= 73.331)	43% (N= 31.691)

Taula 14. Evolució del coneixement parlat del valencià en uns mateixos grups d'edat entre 1986 i 1991

A la taula 15 comprovem com a la meitat nord hi ha un bon nivell de coneixement de l'idioma, sempre per damunt del 50%, concretament el 67%; mentre que al sud baixa, en la capacitat de parlar, d'aquest simbòlic 50%. Ara bé, el baixíssim 28% de jòvens catalanoparlants de la meitat sud és coincident amb el 28% de tota la població meridional (vegeu taula 11). Mentrestant, a la meitat nord, els jòvens superen en 7 punts la mitjana de la població en aquesta capacitat. Fixem-nos que les xiques que estudien

superen la barrera psicològica del 50% (amb un 51%), 6 punts per damunt dels seus col·legues estudiants de l'altre sexe. Si examinem els estudiants universitaris (de la Universitat d'Alacant), veiem que aquestes xifres baixen si ens atenem a l'any del cens de població de referència (1991), però comencen una ascensió imparable en cursos subsegüents a mesura que van accedint a l'ensenyament universitari els jòvens que ja han tingut el català en els nivells educatius previs¹³. Així del 28% d'universitaris que diuen saber escriure el 1991, es passa al 64% en aquest darrer curs de 1999/2000, és a dir, l'augment durant aquests 8 anys se situa en el 125%.

CONEIXEMENT PARLAT DEL VALENCIÀ EN EL JOVENT	1991
<i>De 15 a 24 anys (1991):</i> Zona nord (N= 61.509)	67% (N= 41.052)
Zona sud (N= 156.180)	28% (N= 43.619)
<i>Estudiants majors de 16 anys (1991):</i> (N= 67.832)	48% (N= 32.377)
Hòmens (N= 31.372)	45% (N= 14.898)
Dones (N= 34.460)	51% (N= 17.479)
<i>Estudiants de la Universitat d'Alacant:</i> Curs 1991/1992 (N= 20.114)	28%
Curs 1992/1993 (N= 22.510)	29%
Curs 1993/1994 (N= 24.587)	30%
Curs 1994/1995 (N= 25.979)	31%
Curs 1995/1996 (N= 28.317)	33%
Curs 1996/1997 (N= 29.214)	36%
Curs 1997/1998 (N= 29.435)	58%
Curs 1998/1999 (N= 29.395)	62%
Curs 1999/2000 (N= 29.998)	64%

Taula 15. Aptituds quant a l'expressió oral del jovent de la zona objecte d'estudi

¹³ Aquesta pujada esdevé exagerada en la capacitat de parlar a partir del curs 1997/1998. El corresponent informe del Secretariat de Promoció del Valencià justifica la pujada en el canvi de qüestionari a partir d'aquell curs per a unificar-lo amb els que es passen a la resta d'universitats valencianes.

En analitzar la taula 16 els resultats són fàcilment justificables. En primer lloc comprovem un predomini del segon grup, el format pel professorat i assimilats, que arriben al 50%, després el percentatge va baixant en el primer grup, format per les professions de nivell mitjà i alt, a un 45%, i de forma més accentuada en el tercer grup, el de la resta de les professions, on la diferència amb el primer ja són d'11 punts, ja que se situa en el 39%.

CONEIXEMENT PARLAT DEL VALENCIÀ ENTRE ELS PROFESSIONALS (1991)	1991
Professions de nivell mitjà/alt (N= 55.433)	45% (N= 24.935)
Professorat i assimilats (N= 18.118)	50% (N= 9.150)
Resta de professions (N= 340.200)	39% (N= 131.333)

Taula 16. Coneixement parlat del valencià per grups professionals

El fet d'haver nascut fora d'una comunitat de llengua catalana redueix molt les possibilitats de ser catalanoparlant segons podem veure a la taula 17. Sorprèn la baixa capacitat de parlar-lo dels immigrants espanyols de llengua castellana (12%), fins i tot un punt inferior a la dels estrangers, normalment de llengües maternes més allunyades de la catalana i molt lluny del 63% de comprensió que declaren.

CONEIXEMENT PARLAT DEL VALENCIÀ PER ORIGEN GEOGRÀFIC	1986	1991
Nascuts al País Valencià, Catalunya i Balears	46%	48%
Nascuts a comunitats espanyoles no catalanoparlants	10%	12%
Nascuts a l'estranger	13%	13%

Taula 17. Expressió oral valencià segons l'origen geogràfic

Finalment, vegem a la taula 18 la influència del lloc de residència en el coneixement parlat de la llengua. Com es pot observar, el nivell de llengua parlada mostra que com més habitants té la població de residència, menors són les proporcions de catalanoparlants. Així comprovem com les ciutats dels dos primers grups, que compten amb més de 30.001 habitants, assoleixen un percentatge en el primer cens per davall del 30% --el 26 i el 28 concretament-- i augmenten en el segon cens per a situar-se en el 30%. Un percentatge aquest prou reduït en comparació amb les ciutats del tercer grup, que tenen un 52% i un 47% en ambdós censos, i del quart grup, que se situen també amb un 47% i un 48%. Al mateix temps podem assenyalar que les ciutats del primer grup augmenten 4 punts, d'un 26 a un 30%, d'un

cens a l'altre, mentre que les poblacions del tercer grup són les que es redueixen 5 punts, ja que passen d'un 52% a un 47%. En aquest sentit, comprovem una evolució positiva en les ciutats més grans i amb un menor percentatge de catalanoparlants, mentre que l'evolució és a la inversa en els pobles, que ja posseïen un major grau de coneixement parlat del català.

CONEIXEMENT PARLAT DEL VALENCIÀ PER ZONES DE RESIDÈNCIA	1986	1991
Nuclis urbans de més de 100.001 habitants (N= 438.180)	26%	30% (N= 132.974)
Nuclis de 30.001 a 100.000 habitants (N= 234.414)	28%	30% (N= 69.852)
Nuclis de 20.001 a 30.000 habitants (N= 183.985)	52%	47% (N= 86.481)
Nuclis inferiors als 20.000 habitants (N= 234.414)	47%	48% (N= 187.074)

Taula 18. Coneixement parlat del valencià per grandària del municipi

2.1.3 El coneixement llegit

Canviem d'habilitat lingüística. A partir d'aquest punt analitzarem la comprensió i l'expressió escrita, dues habilitats on l'escola ha realitzat un paper molt destacat en aquests darrers anys. Vegem la taula 19:

COMPREENSIÓ LECTORA DEL VALENCIÀ	1986	1991
País Valencià	24%	38%
Província d'Alacant	13%	24%
"Zona de predomini valencià"	16%	30%
"Zona de predomini castellà"	2%	3%
Zona nord	24%	37%
Zona sud	8%	18%

Taula 19. Comprensió escrita del valencià

En totes les casselles, sense excepció, referides al cens de 1991 es milloren els resultats del cens anterior. La situació que trobem en el

primer cens, quan la Llei d'Ús i Ensenyament en Valencià tenia sols 2 anys d'aplicació, reflecteix, si fa no fa, el coneixement d'aquesta habilitat abans de la incorporació del valencià a l'escola. En el segon cens, ja comprovem els resultats realment positius de l'aplicació de l'esmentada Llei durant els seus primers anys. Normalment les millores en els percentatges superen sempre els 10 punts a excepció de la zona de predonimi castellà, que d'un reduït 2% passa al 3%.

L'augment que constatarem en els censos s'accentua més encara en les enquestes. A la taula 20 veiem com de la primera a la segona enquesta enregistrem un augment de 23 punts en les dues regions catalanoparlants, mentre que en la regió d'Oriola l'augment és de 5 punts, tot i que hem de tenir en compte que passar d'un 5 a 10% vol dir també augmentar un 100%. En la tercera enquesta, encara que els percentatges continuen augmentant, aquesta millora es modera i varia entre els 7 punts de la regió d'Oriola i els 4 punts de la regió d'Alacant.

CONEIXEMENT LLEGIT DEL VALENCIÀ	1985	1992	1995
Regió Alcoi-Gandia	32%	55%	61%
Regió d'Alacant	20%	43%	47%
Regió d'Oriola	5%	10%	17%

Taula 20. El coneixement llegit del valencià per regions segons els censos de 1986 i 1991.

Si analitzem els percentatges d'aquesta habilitat en relació a les comarques, segons la taula 21, comprovem, igualment, la millora en el segon cens de tots els resultats del primer, exceptuant, però, la comarca de la Marina Baixa els resultats de la qual no varien i es queden en un 29% en els dos censos. Aquesta millora oscil·la entre els 14 punts de la zona del l'Alcoià-Comtat -ja que passa del 34 al 48%-- i el punt de més que trobem al Baix Segura, que evoluciona d'un reduït 2 a un 3%.

CONEIXEMENT LLEGIT DEL VALENCIÀ	1986	1991
L'Alcoià-Comtat	34%	48%
La Marina Alta	38%	41%
La Marina Baixa	29%	29%
L'Alacantí	14%	24%
L'Alt Vinalopó	8%	11%
El Vinalopó Mitjà	12%	17%
El Baix Vinalopó	12%	21%
El Baix Segura	2%	3%

Taula 21. Coneixement llegit de les comarques.

És significatiu constatar com en aquesta habilitat encara es mantenen també el punt o els dos punts de diferència entre ambdós sexes tant per al primer com per al segon cens, segons constatem a la taula 22. L'evolució és també igualitària i en els dos sexes hi ha un augment de 7 punts. Pel que fa als grups d'edat, veiem també la major habilitat de llegir en relació a la menor edat, ja que els més jòvens han tingut l'oportunitat de perfeccionar aquesta habilitat a l'escola. Aquest factor determinant es pot fer ben palés en el segon cens, ja que si en el primer els de major edat saben llegir en un 9%, un 12% els d'edat mitjana i un 17% els més jòvens, comprovem, per tant, que hi ha un augment de 8 punts en relació amb l'edat. En canvi, en el segon cens aquesta evolució positiva, entre el 12% i el 53%, s'amplia a 41 punts.

CONEIXEMENT DE LECTURA DEL VALENCIÀ SEGONS EL SEXE I L'EDAT	1986	1991
Hòmens	14%	21%
Dones	12%	19%
De 15 a 24 anys	17%	53%
De 40 a 49 anys	12%	23%
De 65 a 74 anys	9%	12%

Taula 22. Coneixement llegit del valencià segons els censos de 1986 i 1991 per grups de sexe i edat

A la taula 23 els resultats tornen a ser positius pel que fa a l'evolució dels mateixos grups d'edats entre els dos censos. Aquesta evolució és de 8 punts en els grups del primer cens, els que van de 9 a 17%, mentre que en el segon cens aquesta evolució augmenta el doble i se situa en els 16 punts, els que separen de 12 a 28%. En tots els grups els augments són destacables, tot i que hem de ressaltar l'evolució del grup més jove, que d'un 17% passa al 28%, mentre que el grup de majors només evoluciona amb 3 punts, d'un 9% a un 12%.

CONEIXEMENT LLEGIT DEL VALENCIÀ	1986 1991
15-24 anys el 1986 (N= 204.399)	17%
20 a 29 anys el 1991 (N= 209.542)	28%
40-49 anys el 1986 (N= 132.062)	12%
45-54 anys el 1991 (N= 135.096)	19%
65-74 anys el 1986 (N= 83.070)	9%

70-79 anys el 1991 (N= 73.331)	12%
-----------------------------------	-----

Taula 23. Evolució del coneixement llegit del valencià en uns mateixos grups d'edat entre 1986 i 1991

Si analitzem ara la taula 24, comprovem com el segon grup de professions – format per professorat i assimilats—esdevenen els grans protagonistes en tota aquesta tasca de recuperació lingüística, i per això aconseguixen un destacat 55%. Les professions del primer grup, les de nivell mitjà i alt, i que mantenen una certa inquietud cultural, arriben al 30%. Mentre que ja, en tercer lloc, la resta de professions es queda amb un no menyspreable 24%, si tenim en compte que fins fa pocs anys, aquesta habilitat de la lectura en català era molt poc a l'abast de la població.

CONEIXEMENT LLEGIT DEL VALENCIÀ ENTRE ELS PROFESSIONALS	1991
Professions de nivell mitjà/alt (N= 55.433)	30%
Professorat i assimilats (N= 18.118)	55%
Resta de professions (N= 340.200)	24%

Taula 24. Coneixement llegit del valencià segons les professions.

Dos comentaris mereix la taula 25. Per una banda veiem com la distància entre els catalans balears i valencians de naixement i els residents no nascuts als Països Catalans s'accentua. Així, si el 1986 la diferència entre uns i altres oscil·lava entre 12 i 10 punts, els que van entre els 16% del primer grup i el 4% o 6% dels següents, en canvi aquesta diferència ja se situa cinc anys després en 19 punts, els que s'escalen entre els 29% del primer grup i el 10% dels altres dos. D'altra banda, hem d'assenyalar que, tot i que en el primer cens els estrangers superaven els no catalanoparlants, de 6 a 4%, en el segon cens els resultats dels dos grups s'igualen en un 10%. Aquests dos comentaris poden ser convergents, ja que podem deduir com la política lingüística que mantenen les institucions no és suficient per a un compromís amb aquella població d'origen forani que cada vegada comprova la poca rendibilitat social i cultural que comporta el català al País Valencià, factors que determinen que l'assimilació lingüística d'aquesta població esdevinga cada vegada més difícil.

Taula 25. Coneixement llegit del valencià segons l'origen.

CONEIXEMENT LLEGIT DEL VALENCIÀ PER ORIGEN GEOGRÀFIC	1986	1991
Nascuts al País Valencià, Catalunya i Balears (N= 897.502, un 72% de la població valenciana)	16%	29%
Nascuts a comunitats espanyoles no catalanoparlants (N= 288.972, un 23% de la població valenciana)	4%	10%
Nascuts a l'estranger (N= 61. 698, un 5% de la població valenciana)	6%	10%

A la taula 26, podem veure que, si en el cens de 1986 hi havia una relació inversament proporcional entre la grandària de la població i la comprensió escrita de la llengua --per això els resultats del 10% per a les poblacions més grans i el 16% per a les més petites— aquesta relació desapareix ja en el segon cens de 1991. En aquest cens ja podem comprovar les conseqüències de la introducció de l'ensenyament del català al sistema educatiu, i des d'aquesta perspectiva hem de veure com les possibilitats educatives i culturals són majors com més gran és la població. Els nuclis de 30.001 a 100.000 han estat els de major creixement, d'un 12% a un 28% --16 punts d'augment--, les poblacions del primer grup n'augmenten 12, mentre que les poblacions del tercer i quart grup, que abans se situaven per davant, ara es queden en un segon lloc i els seus augments són d'11 i 10 punts, respectivament.

CONEIXEMENT LLEGIT DEL VALENCIÀ PER LLOC DE PROCEDÈNCIA	1986	1991
Nuclis de més de 100.001 habitants	10%	22%
Nuclis de 30.001 a 100.000 habitants	12%	28%
Nuclis de 20.001 a 30.000 habitants	15%	26%
Nuclis inferiors als 20.000 habitants	16%	26%

Taula 26. Coneixement llegit del valencià segons la procedència.

2.1.4 El coneixement escrit

Hem arribat ja a la darrera habilitat, a l'expressió escrita, una altra habilitat que necessita indefugiblement el suport del sistema educatiu perquè es puga transmetre a la població. Hem de partir, doncs, de la situació sociolingüística de la nostra llengua abans dels canvis actuals, segons la qual el suposat 'bilingüisme' dels catalanoparlants es traduïa en el fet que entenien i parlaven en ambdues llengües, però llegien i escrivien únicament i exclusivament en castellà. Aquesta situació ha permès que gairebé l'aprenentatge del coneixement escrit derive de l'aplicació de la Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià, la llei que va permetre, com ja hem esmentat adés, la incorporació de l'ensenyament del català a l'escola.

Si comparem a la taula 27 els percentatges del cens de 1986, on les conseqüències de l'escola encara no eren gaire visibles, amb els del cens de 1991, comprovem que, com partim d'uns índexs tan baixos --cap dels quals no supera el 10%-- , les millores es noten ràpidament, i així veiem

com tots els valors augmenten i, fins i tot, observem com els nous percentatges superen el doble del cens de 1986. Al País Valencià, d'un 7% passem al 15%, i a la província d'Alacant d'un 4% es passa a un 10%, per assenyalar-ne dos exemples.

EXPRESSIÓ ESCRITA DEL VALENCIÀ	1986	1991
País Valencià	7%	15%
Província d'Alacant	4%	10%
"Zona de predomini valencià"	5%	13%
"Zona de predomini castellà"	0'5%	1%
Zona nord	9%	17%
Zona sud	3%	7%

Taula 27. Expressió escrita del valencià segons els censos.

Igualment, les tres enquestes recullen aquests progressos en l'escriptura que ja hem detectat en els censos segons podem veure a la taula 28. En aquest cas, però, els resultats són més satisfactoris que els anteriors, ja que en les dades de 1992, la regió d'Alcoi-Gandia arribava ja al 20%, mentre que en el cens de 1991 la zona nord enregistra un 17%, també a la regió d'Alacant s'arriba al 13%, mentre que a la zona sud del cens tenim sols el 7%. D'altra banda, com que les enquestes ens ofereixen dades de 1995, podem comprovar igualment com aquesta progressió positiva del coneixement escrit de la llengua segueix en la mateixa línia, així les regions catalanoparlants d'Alcoi-Gandia i d'Alacant augmenten 7 punts i passem a un 27% i un 20%, respectivament, mentre que la regió d'Oriola passa d'un 3% a un 5%.

COMEIXEMENT ESCRIT DEL VALENCIÀ	1985	1992	1995
Regió Alcoi-Gandia	16%	20%	27%
Regió d'Alacant	5%	13%	20%
Regió d'Oriola	0%	3%	5%

Taula 28. Coneixement escrit de les regions segons les enquestes.

En la mateixa tònica del comentari de les altres dues taules, tenim també aquesta taula 29 on comprovem com tots els resultats del coneixement escrit per comarques del segon cens superen els percentatges del primer. Entre aquests resultats hem d'assenyalar l'augment de 10 punts de la comarca del l'Alcoià-Comtat –que passa del 12 al 22%--, seguit per la comarca de la Marina Alta, que supera el resultat anterior amb 6

punts --els que s'escolen entre el 13 i el 19%-- i , en tercer lloc, la comarca del Baix Vinalopó, que augmenta 5 punts i duplica el valor que tenia, ja que passa del 5% al 10%.

CONEIXEMENT ESCRIT DEL VALENCIÀ	1986	1991
L'Alcoià-Comtat	12%	22%
La Marina Alta	13%	19%
La Marina Baixa	12%	14%
L'Alacantí	5%	9%
L'Alt Vinalopó	2%	4%
El Vinalopó Mitjà	3%	7%
El Baix Vinalopó	5%	10%
El Baix Segura	0%	1%

Taula 29. Coneixement escrit del valencià per comarques.

La diferència d'un punt o dos entre els dos sexes es manté també en aquesta habilitat lingüística i es repeteix també en ambdós censos, segons podem constatar a la taula 30. En l'apartat dels grups d'edat comprovem, una vegada més, la relació directa entre major edat i menor coneixement escrit de la llengua. A més, hem d'assenyalar que, si bé hi ha també una millora en els resultats del segon cens, observem com aquesta és d'un punt en el grup d'edat gran, de dos punts en el grup d'edat mitjana i, ací és on es nota la diferència, de 13 punts en el grup jove. Totes aquestes dades palesen, d'una forma indiscutible, el paper rellevant exercit pel sistema educatiu entre la població jove.

CONEIXEMENT ESCRIT DEL VALENCIÀ SEGONS EL SEXE I L'EDAT	1986	1991
Hòmens	5%	11%
Dones	4%	10%
De 15 a 24 anys	8%	21%
De 40 a 49 anys	2%	4%
De 65 a 74 anys	2%	3%

Taula 30. Coneixement escrit del valencià segons els censos de 1986 i 1991 per grups de sexe i edat

Des d'una altra perspectiva, podem veure en els resultats de la taula 31 les línies d'evolució del coneixement escrit del valencià per grups d'edat. En la gent gran no es nota cap progressió i els resultats segueixen invariables. En els altres dos grups menors ja hi ha alguna variació, però mentre que el grup de mitjana edat --on caldria situar la majoria de professionals de l'ensenyament i també funcionaris que necessiten justificar el seu coneixement del valencià-- sols hi ha un augment de 2 punts, en el grup més

jove –els qui ja han rebut ensenyament de i en valencià– aquest augment se situa en els 4 punts. Així, doncs, aquests percentatges ens tornen a confirmar l'efectivitat del sistema educatiu en l'ensenyament d'aquesta habilitat lingüística.

CONEIXEMENT ESCRIT DEL VALENCIÀ	1991
15-24 anys el 1986 (N= 204.399)	8%
20 a 29 anys el 1991 (N= 209.542)	12%
40-49 anys el 1986 (N= 132.062)	2%
45-54 anys el 1991 (N= 135.096)	4%
65-74 anys el 1986 (N= 83.070)	2%
70-79 anys el 1991 (N= 73.331)	2%

Taula 31. Evolució del coneixement escrit del valencià en uns mateixos grups d'edat entre 1986 i 1991

Tenint en compte que es tracta d'una habilitat on influeixen molts els aspectes socioculturals de les professions, no és d'estranyar que el grup de professions de professorat i assimilats aconseguisca un percentatge d'un 34%, un percentatge alt i més que digne per a la situació sociolingüística de la nostra llengua, tal i com podem veure a la taula 32. En segon lloc tenim les professions de nivell mitjà i alt, professions, per tant, amb un cert nivell cultural, fet que pot justificar el 19% d'aquest grup. I ja, en tercer lloc, tenim la resta de professions, on l'índex es redueix a un 7%, un percentatge prou distant dels altres dos grups, ja que els separa 12 punt del primer i 27 del segon.

CONEIXEMENT ESCRIT DEL VALENCIÀ ENTRE ELS PROFESSIONALS	1991
Professions de nivell mitjà/alt (N= 55.433)	19%
Professorat i assimilats (N= 18.118)	34%
Resta de professions (N= 340.200)	7%

Taula 32. Coneixement escrit del valencià segons les professions.

A la taula 33, on s'analitza el coneixement escrit en relació a l'origen geogràfic, tornem a comprovar, com a la resta de taules, com els resultats

del segon cens milloren els del primer. Així, els nascuts a terres catalanoparlants milloren en 7 punts, ja que de 6% passen després al 13%, en segon lloc són els nascuts a l'estranger, que d'un reduït 2%, dupliquen el percentatge i se situen en el 4%, i, en tercer lloc, els nascuts a comunitats castellanoparlants, també veuen augmentat el seu percentatge encara que siga d'un 1% a un 3%. Però al marge d'aquest comentari sobre l'augment de tots els valors, és de destacar que tant en el primer com en el segon cens, els nascuts a l'estranger superen amb un punt el valor dels nascuts a comunitats espanyoles no catalanoparlants, tot i que ens estiguem referint a valors molt reduïts de 3 i 4%. Caldria atribuir, possiblement, menys prejudicis als estrangers a l'hora d'aprendre l'expressió escrita del català que als foranis espanyols, els quals com que coneixen ja la llengua oficial de tot l'Estat, creuen que ja és suficient i es neguen moltes vegades a la integració lingüística al català.

CONEIXEMENT ESCRIT DEL VALENCIÀ PER ORIGEN GEOGRÀFIC	1986	1991
Nascuts al País Valencià, Catalunya i Balears (N= 897.502, un 72% de la població valenciana)	6%	13%
Nascuts a comunitats espanyoles no catalanoparlants (N= 288.972, un 23% de la població valenciana)	1%	3%
Nascuts a l'estranger (N= 61. 698, un 5% de la població valenciana)	2%	4%

Taula 33. Coneixement escrit del valencià segons l'origen.

I ja per acabar aquesta anàlisi, a la taula 34 observem els percentatges del valencià escrit en relació a la grandària dels municipis. Una vegada més, els valors del primer cens són superats pels del segon. Aquests augments oscil·len entre els 8 i els 7 punts que trobem en el tercer i quart grup de municipis, respectivament, i els 5 punts que trobem tant en el primer com en el segon grup. D'altra banda, veiem com tant en el primer com en el segon cens hi ha una relació inversa entre el coneixement escrit i la grandària de població, per això els municipis de més de 100.000 habitants són, en els dos censos, els de menor percentatge i, pel contrari, els més menuts –menys de 20.000 habitants—o els segons més menuts aconseguen un major percentatge en aquesta habilitat lingüística.

CONEIXEMENT ESCRIT DEL VALENCIÀ PER LLOC DE RESIDÈNCIA	1986	1991
Nuclis urbans de més de 100.001 habitants	3%	8%
Nuclis de 30.001 a 100.000 habitants	4%	9%
Nuclis de 20.001 a 30.000	5%	13%

habitants		
Nuclis inferiors als 20.000 habitants	5%	12%

Taula 34. Coneixement escrit de la llengua catalana segons la grandària del municipi.

2.2 Els usos

Els censos lingüístics no inclouen preguntes sobre l'ús ni les actituds lingüístiques dels parlants; només demanen pel coneixement, com hem vist en l'explotació de les dades que hem fet fins ací. Les enquestes, en canvi, a més d'interrogar sobre les capacitats lingüístiques dels individus, els pregunten per l'ús que fan d'aquestes capacitats, i ho complementen amb qüestions sobre actituds al voltant d'aquests mateixos usos. Ara bé, les enquestes presenten molt sovint les seues dades agrupades d'acord amb els criteris dels qui les han dissenyades i no ens en permeten un maneig tal com necessitaríem.¹⁴ Així, fora de les dades sobre el coneixement del valencià que es mostren a les taules 2, 11, 21 i 28, la informació sobre els usos i les actituds dels parlants, encara que abundant, es refereix sempre a unes demarcacions regionals no plenament coincidents amb les que hem establert més amunt. Com ja hem assenyalat a la introducció d'aquest treball, les enquestes de 1978¹⁵ i les esmentades de 1986, 1992 i 1995 distingeixen entre les regions d'Alacant, Alcoi-Gandia i Oriola. Quant a les enquestes de 1992 i 1995, també utilitzades en el present treball, mantenen les regions d'Alacant i Alcoi-Gandia amb les mateixes comarques però subsumeix les respostes de la regió d'Oriola amb les altres zones de llengua castellana. De tota manera, les preguntes que ens interessen no van ser formulades a l'àrea castellanoparlant del País Valencià. Per tant, compararem evolutivament¹⁶ alguns dels usos lingüístics que reporten les enquestes de 1978, 1985, 1992 i 1995 a les regions d'Alacant i d'Alcoi-Gandia.

Com podem veure a la taula 35, les diferències entre les dues regions són ben visibles en tots els àmbits d'ús.

ÀMBITS D'ÚS	Alacant				Alcoi-Gandia			
	1978	1985	1992	1995	1978	1985	1992	1995

¹⁴ D'altra banda, les enquestes treballen amb mostres representatives que, a mesura que hom va endinsant-se en nivells geogràfics més reduïts, van perdent validesa.

¹⁵ Bibiloni & Junyent (1979)

¹⁶ Els períodes entre enquesta i enquesta són de set anys.

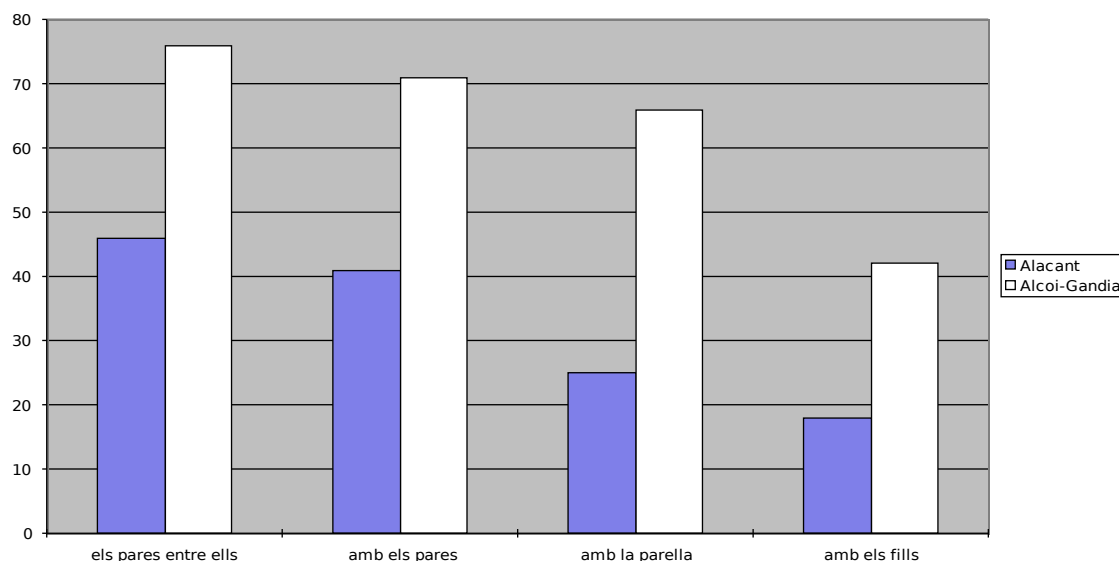
Amb els pares	-	41%	-	-	-	71%	-	-
A casa	48%	-	37%	31%	73%	-	72%	74%
Amb la parella	-	25%	-	-	-	66%	-	-
Amb els fills	-	18%	-	-	-	42%	-	-
Amb amics	-	35%	30%	26%	-	74%	70%	71%
Al carrer	16%	-	15%	18%	55%	-	52%	54%
De compres	47%	-	23%	-	68%	-	63%	-
Petit comerç	-	32%	32%	27%	-	71%	72%	72%
Gran comerç	-	19%	14%	19%	-	41%	53%	55%
Al banc	20%	28%	-	-	62%	65%	-	-

Taula 35. Preguntes comunes a les enquestes de 1978, 1985, 1992 i 1995 sobre l'ús del valencià a les regions d'Alacant i Alcoi-Gandia¹⁷

Així veiem com la regió d'Alcoi-Gandia exhibeix un grau relativament bo de fidelitat a l'idioma propi, fet que contrasta amb la d'Alacant, sempre per davall del 50% en tots els usos. Per àmbits, els de les relacions primàries (família i amistats) mostren una evolució negativa a la regió d'Alacant. Així comprovem com pel que fa a l'àmbit "a casa" el percentatge s'ha reduït del 48% el 1978, al 37% el 1992 i al 31% el 1995, és a dir, en total ha estat una pèrdua de 17 punts en tan sols 17 anys, com si haguérem perdut un punt per any, la qual cosa esdevé si més no preocupant per al futur de la llengua a la regió. Pel que fa a la regió d'alcoi-Gandia, hem de parlar d'un manteniment, ja que els percentatges oscil·len entre els 72% i el 74%. Només hi ha lloc per a esperar un ús en augment en l'àmbit "al carrer" a la regió d'Alacant, on constatem com del 16 i del 15 % de 1978 i 1992, respectivament, passem al 18% el 1995, percentatge que suposa un augment de 2 a 3 punts. Per una altra banda, l'enquesta de 1985 ens permet apreciar el decalatge entre la llengua que parlaven a mitjan dels anys 80 els subjectes als seus pares (41% a Alacant i 71% a Alcoi-Gandia), la llengua de la parella (25% i 66%, respectivament) i la dels fills (18% i 42%, també respectivament). Però encara augmentava aquest decalatge si teníem en compte la llengua dels pares dels subjectes entre ells (no quan els subjectes se'ls adreça): un 46% per a la regió d'Alacant i un 76% per a la d'Alcoi-Gandia. A la figura 2 veiem representat gràficament aquest decalatge.

¹⁷ Amb l'objectiu d'harmonitzar els resultats de les tres enquestes, s'hi han sumat les respostes "Sempre en valencià" i "Més en valencià" de la de 1985, per una banda, i "Sempre en valencià", "Generalment en valencià" i "Més en valencià" de la de 1992, per una altra banda.

Figura 2. Usos lingüístics amb la família (1985)

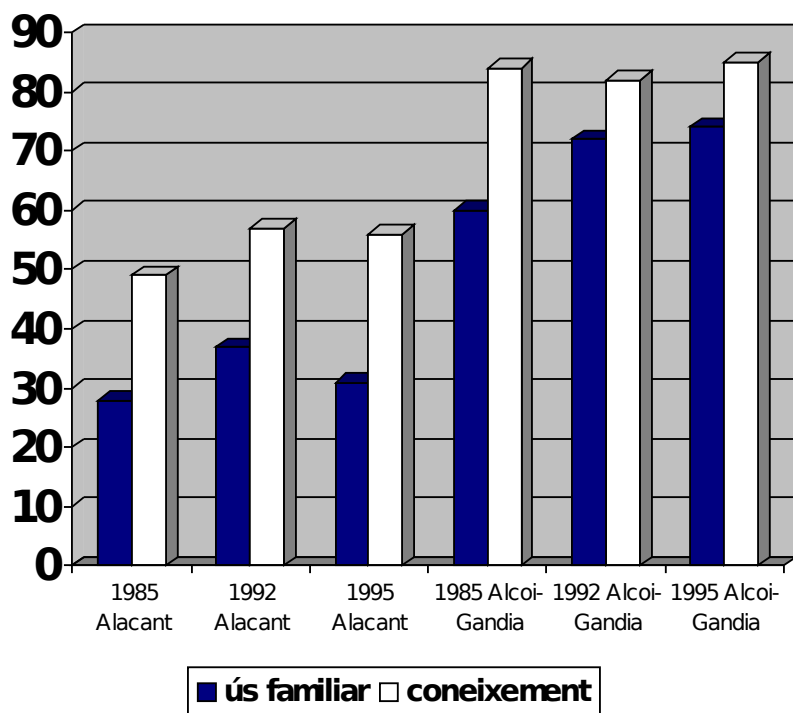
El saldo continua sent negatiu per al català, especialment a la regió d'Alacant, perquè, tal com mostra la taula 36, l'augment del coneixement parlat no ha suposat un augment paral·lel de l'ús familiar, el qual, si bé en un principi és de 9 punts –els que van del 28% de 1985 al 37% de 1992—, després hem d'assenyalar fins i tot una reducció al 31% de 1995. Amb aquestes dades, podem observar com la diferència entre els dos paràmetres es manté en les dues primeres enquestes entre 20 i 21 punts, però respecte de la tercera enquesta el dèficit ja se situa en 25 punts. A Alcoi-Gandia, en canvi, sembla que la recuperació s'aferma en el coneixement --on veiem una mínima oscil·lació entre el 84% de 1985, el 82% de 1992 i el 85% de 1995-- però sobretot en l'ús, ja que d'un 60% passem al 74% en la darrera enquesta, percentatge que significa que en tan sols 10 anys s'han recuperat 14 punts. D'aquesta manera, la resta dels dos paràmetres en aquesta ocasió es redueix de 24 a 11 punts en l'enquesta de 1995.

CONEIXEMENT I ÚS DEL VALENCIÀ	Alacant			Alcoi-Gandia		
	1985	1992	1995	1985	1992	1995
Sap parlar-lo	49%	57%	56%	84%	82%	85%
L'usa a casa	28%	37%	31%	60%	72%	74%
Diferència de punts	-21	-20	-25	-24	-10	-11

Taula 36. Coneixement parlat i ús familiar del valencià a les regions d'Alacant i d'Alcoi-Gandia

Com a resum gràfic de la situació descrita, a la figura 3 podem observar millor aquesta evolució diferent a les dues regions de la nostra zona objecte d'estudi.

Figura 3. Evolució del coneixement i l'ús familiar de l'idioma

Però el sud valencià no es pot deslligar de la resta del País. Els estudis periòdics més recents del CIS (*Centro de Investigaciones Sociológicas*, de Madrid), ens permeten apreciar globalment una contenció en el cleவில் obert en la presència de la llengua catalana entre els pares i els fills i una recuperació a través dels qui declaren un ús bilingüe catalano-castellà, el qual va en detriment de l'ús exclusiu del castellà (vegeu la taula 37).

CONEIXEMENT I USOS LINGÜÍSTICS	País Valencià					
	1994			1998		
Sap parlar valencià	55%			55%		
Ús lingüístic familiar	Valencià	Castellà	Bilingüe	Valencià	Castellà	Bilingüe
Amb els pares	60%	29%	9%	58/59%	37/39%	2/3%
Amb la parella	(46%)	(26%)	(5%)	-	-	-
Amb els fills	36%	23%	5%	59%	29%	11%
Diferència entre els extrems	-24	-6	-4	0/+1	-8/-10	+8/+9

Taula 37. Coneixement parlat del valencià i ús familiar dels qui el saben parlar segons les enquestes del CIS (1994 i 1998)

4. Conclusions i reflexió final

Per acabar ja aquesta aproximació demolingüística de les comarques meridionals del País Valencià, i a grans trets, volem exposar les conclusions següents:

- a) En primer lloc, podem afirmar de forma categòrica que la planificació lingüística actual incideix positivament en el coneixement de la llengua però no pas en l'ús. Tal i com podem comprovar al llarg de la nostra anàlisi, en gairebé tots els apartats de les habilitats lingüístiques que enregistrem es milloren els resultats dels censos i enquestes anteriors. En canvi, aquest augment en el coneixement de la llengua no es correspon després amb el conseqüent augment en l'ús, ja que és una tònica general, en analitzar els resultats dels usos en les enquestes, constatar com a la zona nord de la província d'Alacant augmenta lleugerament l'ús del català, mentre que a la regió d'Alacant, pel contrari, disminueix.
- b) També hem de ressaltar que, pel que fa a la variable del sexe, comprovem sempre que el sexe masculí supera en un punt o dos al sexe femení en totes quatre habilitats. Com a excepció, si repassem les dades de la taula 15, veiem com dins de la població d'estudiants les xiques que parlen valencià aconseguen un 51%, 6 punts per damunt dels xics que es queden en el 45%. Amb aquestes dades, hom pot fer ja una lectura positiva sobre aquesta variable per dues raons, una: perquè l'augment en el coneixement del català prové de les generacions més joves –com assenyalarem en el punt següent–, i dos: perquè en aquest augment són protagonistes les dones, la qual cosa ens indica que el prestigi pel coneixement de la llengua augmenta i per tant és un bon senyal en la recuperació lingüística.
- c) Com ja hem avançat en el punt anterior, són les generacions més joves les capdavanteres tant en el coneixement de la llengua com en l'ús. En primer lloc, quant a coneixement, la generació que hem assenyalat d'entre 15 i 24 anys –edat d'ensenyament secundari i universitari– supera les altres generacions tant en la comprensió com sobretot en les habilitats en què més ha incidit el sistema educatiu: en la lectura, on la generació més jove aconseguix el 53%, mentre que la mitjana es queda en el 23% i la major en el 12%, i en l'escriptura, on les diferències encara són més destacables perquè si la generació jove assoleix un 21% en aquesta habilitat, les altres generacions sols arriben al 4 i al 3%,

respectivament. L'habilitat de la parla mereix un altre comentari, ja que si el cens de 1991 donava un major percentatge per a les generacions majors –a la inversa que en les altres habilitats— també hem d'afegir que en l'evolució del primer al segon cens comprovem com la generació major evoluciona negativament i passa del 45% al 43%, mentre que la jove ho fa positivament i passa del 34% al 39%. D'altra banda, quant a l'ús, comprovem igualment com amb les generacions més joves, en l'apartat dels fills, l'ús de la llengua evoluciona més positivament que en els altres àmbits generacionals.

- d) Pel que fa a les professions, també tenim raons per a l'optimisme. En l'anàlisi d'aquesta variable hem comprovat com, en primer lloc el professorat i altres professions similars aconseguen uns percentatges de coneixement de la llengua prou destacables: un 85% en la comprensió, un 50% en el parlar, un 55% en la lectura i un 34% en l'escriptura. En segon lloc, se situen sempre les professions de nivell alt i mitjà, mentre que el tercer lloc l'ocupa la resta de professions. En aquest sentit podem adduir una vegada més l'impuls que es produeix actualment en la recuperació de la llengua des de les professions més compromeses socialment i en les de més prestigi social. D'aquesta manera si hem de celebrar el clar augment que s'ha produït en el coneixement de la llengua, ha estat gràcies, no tant al paper realitzat pels dirigents polítics a l'hora de programar dissenys escolars que faciliten l'aprenentatge i l'ús del català, sinó més bé a l'eficàcia del treball que ha realitzat tot el personal docent, com demostren les seues habilitats comunicatives, i a la seua voluntat i consciència de voler recuperar un tret tan bàsic i definidor per a l'escola i la societat com és la llengua pròpia del país.
- e) Però amb totes aquestes dades positives, també hem d'assenyalar que la política lingüística que porten a cap les diferents institucions esdevé clarament insuficient per engegar d'una forma clara el procés de recuperació i de normalització lingüística. D'una banda, observem com la població forània no catalanoparlants resident al País Valencià –la majoria de la qual se situa a grans ciutats industrials— i els immigrants estrangers que arriben a les nostres terres –sobretot a la comarca de la Marina Alta-- no troba les condicions adients per a la possible integració lingüística. D'altra banda, també podem afegir que, excepte en la comprensió, on els castellanoparlants, per tractar-se d'una llengua romànica, tenen més fàcil entendre el català, en la resta de les habilitats lingüístiques el percentatge de coneixement mostrat pels estrangers és el mateix o un punt per damunt del que tenen els castellanoparlants, la qual cosa també ens indica el prejudici

lingüístic que pateix encara els castellans envers la llengua catalana.

- f) Finalment, acabem amb la variable dels municipis segons el nombre d'habitants. Així hem pogut comprovar com els municipis menors, és a dir, els de menys de 30.000 habitants són sempre els que aconseguen un major percentatge en les quatre habilitats lingüístiques, afegint també que en la lectura aquest major percentatge el tenen les ciutats d'entre 30.000 i 100.000 amb un 28% i seguides a dos punts per les ciutats de menys de 30.000 habitants. En l'altre extrem tenim, les ciutats majors de 100.000 habitants – Alacant i Elx— que, a excepció de la comprensió, ocupen l'últim lloc dins dels quatre grups en què hem dividit els municipis per a la resta de les habilitats. A les comarques del sud, el diferent paper exercit per les ciutats d'Alacant i la d'Elx pot ser primordial per a la recuperació lingüística ja que són antagòniques en aquest sentit. El futur dirà si l'impuls exercit per la ciutat d'Elx –amb l'ajuda d'altres ciutats, com Alcoi-- per a prosequir el camí de la normalització lingüística de les comarques de més al sud pot contrarestar el procés castellanitzador de la ciutat d'Alacant.

BIBLIOGRAFIA

Alacant-Elx: espais culturals, economia i territori. 1994, València, Generalitat Valenciana.

ALPERA, L. i GIMENO, F. (1991). "Cap a una anàlisi sociolingüística del País Valencià", *Treballs de sociolingüística catalana*, 9, 105-114.

BIBILONI, J. i JUNYENT, R. (1979). "Informe sobre l'ús del català a Catalunya, País Valencià i Illes Balears", *Perspectiva Social*, 14, 161-171.
Cens de Població. Comunitat Valenciana. 1991, València, Generalitat Valenciana, 1994.

Coneixement del valencià. Padró municipal d'habitants/1986, València Generalitat Valenciana, 1987.

Coneixement del valencià. Anàlisi dels resultats del padró municipal d'habitants de 1986, València, Generalitat Valenciana, 1989.

Dades sobre la situació sociolingüística de la Comunitat Valenciana, València, Generalitat Valenciana, 1990.

Enquesta sobre coneixement i ús del valencià, Direcció General de Política Lingüística, València, Generalitat Valenciana, 1992.

Enquesta sobre coneixement i ús del valencià, Direcció General de Política Lingüística, València, Generalitat Valenciana, 1995.

"Estadística de la llengua catalana per a l'any 1930", *Butlletí de Dialectologia Catalana*, vol. XX, 1932, pp. 5-11.

GIMENO, F. (2000). "Evolución social de las lenguas en la Comunidad Valenciana", *Lengua y discurso. Estudios dedicados al profesor Vidal Lamíquiz*, Madrid: Arco/Libros S.L., 399-406.

Info Censos, Institut Valencià d'Estadística, Generalitat Valenciana, 1995.

MOLLÀ, D., ALPERA, L., GIMENO, F. et al. (1989): *Enquesta sociolingüística al País Valencià*, 1985, Alicante, Publicaciones de la Universidad de Alicante [4 microfiches].

SANJUAN, X. (2000) "Evolució del coneixement i ús del català al País Valencià 1986-1995", M. A. Pradilla (ed.) *La llengua catalana al tombant del mil·lenni*, Ed. Empúries, 119-1152.

SIGUAN, M (1994). *Conocimiento y uso de las lenguas en España*, Madrid, Centro de Investigaciones Sociológicas.

SIGUAN, M (1998). *Conocimiento y uso de las lenguas en España*, Madrid, Centro de Investigaciones Sociológicas.